

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster:

Willibrord.

Titel Willibrord en het christendom in Nederland

Vak Geschiedenis, Aardrijkskunde, Kunstzinnige Oriëntatie, Taal

Venster Willibrord (zie ook: venster Statenbijbel)

Tijdvak Tijd van monniken en ridders (500-1000)

Doelgroep groep 5-6

Tijdsduur 60 minuten

Groeperingsvorm klassikaal, tweetallen

Lesdoelen

- De leerlingen leren over Willibrord en zijn werk als missionaris.
- De leerlingen leren over de strijd tussen de Friezen en de Franken en de rol van Willibrord hierin.
- De leerlingen leren over de verschillen tussen het Germaanse geloof en het christelijk geloof.
- De leerlingen spelen met verschillende standpunten en worden zich bewust van de impact van verbale en non-verbale communicatie.

Benodigde voorkennis: Geen

Benodigdheden

- Internet
- Docentenhandleiding groep 7-8
- Vensterplaat Willibrord
- Werkblad groep 7-8
- Schetspapier en potloden

Beoordeling

- Bespreken werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

Er zijn verschillende opties:

Optie 1:

Bespreek klassikaal de vensterplaat over Willibrord. Laat de vensterplaat eerst zien zonder de i-tjes te openen. Laat eerst de leerlingen de vensterplaat aandachtig bekijken gedurende 1 à 2 minuten. Stel vervolgens de volgende vraag: Wat gebeurt hier?

Geef enkele kinderen een beurt. Laat de leerlingen hun antwoord motiveren.

Vraag na elke beurt: Wat kunnen we nog meer ontdekken?

Schrijf in steekwoorden op het bord wat de leerlingen zeggen over wat ze zien en denken. Als er geen nieuwe

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de tijd van Willibrord zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer er op een i geklikt wordt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot het canonvenster Willibrord. De teksten kunt u achterin deze handleiding terugvinden.

informatie uit de klas komt stopt u.

Let op: Alle bijdragen van de kinderen zijn waardevol!

Optie 2:

Bekijk samen de canonclip over Willibrord:

<https://www.entoen.nu/nl/willibrord> (3:38)

Laat de leerlingen in steekwoorden (woordspin) opschrijven wat er in de clip wordt besproken.

De clip gaat over Willibrord en zijn missie om de Friezen te bekeren. Aan het einde van de clip komen de volgende vragen aan bod. Op de eerste twee vragen geven verschillende kinderen in de clip een antwoord. De laatste vraag wordt aan de hele klas gesteld.

- Nog steeds geloven niet alle mensen in dezelfde god. En dat is niet altijd makkelijk. Hoe denk jij daarover?
- Hoe ziet jouw God eruit?
- Bestaat er één god of zijn er meer?.

Bekijk hierna klassikaal de vensterplaat. Bespreek de vensterplaat aan de hand van de steekwoorden die de leerlingen hebben opgeschreven tijdens het bekijken van de film.

vervolg lesomschrijving

Kern

Deel de werkbladen uit. De leerlingen kunnen individueel of in tweetallen werken. Het werkblad bestaat uit 6 opdrachten: 1, 2A-B, 3 en 4A-B. De opdrachten kunnen ze maken met behulp van de vensterteksten (i-punten vensterplaat), aflevering van Klokhuis en internet.

Opdracht 1:

Bestaat uit een kennisvraag, die ze kunnen beantwoorden aan de hand van de Klokhuis-aflevering over Willibrord en de i-tjes in de vensterplaat.

Opdracht 2A/B:

De leerlingen vergelijken twee afbeeldingen van Willibrord als heilige en zoeken naar drie voorwerpen, die op beide afbeeldingen voorkomen. Beelden van heiligen lijken vaak op elkaar. Maar als je goed kijkt zie je verschillen. Elke heilige kun je herkennen aan een paar speciale attributen. Bonusvraag B is optioneel.

Uitleg van het woord attribuut:

Attributen zijn speciale voorwerpen, dieren, bloemen en/ of kleding. Deze attributen hebben meestal iets te maken met de wonderen die heiligen hebben verricht of de manier waarop ze zijn gestorven.

Opdracht 3:

In deze opdracht worden drie Germaanse goden voorgesteld: Wodan, Donar en Freya. In ons dagelijks leven zijn nog steeds sporen te vinden van het oude Germaanse geloof. De leerlingen verbinden deze drie Germaanse goden met de namen van drie van onze weekdays.

Opdracht 4: (Dit is een groepsopdracht)

Hierin staat een verhaal centraal van een 'moderne' missionaris (ruim 100 jaar geleden), die de Masaï bezoekt. De leerlingen ervaren in deze opdracht de botsing van twee verschillende wereldbeelden, zoals tussen de christenen en de Friezen. Dit is een gedachtenexperiment. Kunnen de leerlingen beredeneren waarom één van de stamoudsten na het verhaal over Jezus de volgende drie vragen stelde:

- Heeft Jezus ooit een leeuw gedood?
- Hoeveel koeien bezat Hij?
- En tenslotte, hoeveel vrouwen en kinderen had Jezus?

Afsluiting

Bespreek de antwoorden op het werkblad. Opdracht 4 is een groepsopdracht. Bespreek klassikaal wat de verschillende en overeenkomstige meningen in de klas zijn? De centrale vraag kan zijn: Wat is ervoor nodig om anderen op een andere gedachten te brengen?

Antwoorden werkblad

1: Welk tijdvak?

Antwoord: van 658 tot 739

2A/B: Drie attributen, waaraan je de heilige Willibrord kunt herkennen:

- Staf - eventueel ook mijter, tabberd / bisschopsmantel
Waar verwijst dit naar? **Bisschop van de Friezen**
- Wijnvat. Waar verwijst dit naar? **Wonder van het wijnvat dat weer volliep door zijn aanraking**
- Kerkmodel. Waar verwijst dit naar? **Stichter van vele kerken en kloosters**

3: **Antwoord:** Woensdag = Wodan // Donderdag = Donar // Vrijdag = Freya.

4: (Achtergrond informatie)

De Masaï zijn een nomadenvolk en houden vast aan eeuwenoude tradities. Ze trekken rond met hun vee, op zoek naar grasland en water. De meeste Masaï wonen in Kenia. Het kunnen doden van een leeuw en het aantal koeien, vrouwen en kinderen dat iemand heeft bepalen de status in de Masaïcultuur. Koeien zijn hét statussymbool voor de Masaï. Vee is een belangrijke bron van voedsel, bouw materiaal en gebruiksvoorwerpen. In de savannen van Kenia leven de Masaï voornamelijk van de veeteelt. Koeien zijn hét statussymbool voor de Masaï. Vee is een belangrijke bron van voedsel, bouw materiaal en gebruiksvoorwerpen. Hun kudden vormen echter voor leeuwen een aantrekkelijke prooi. De Masaï krijgers jagen dan ook op leeuwen. In de traditie van de Masaï ben je pas een echte man, als je een leeuw hebt gedood. Maar de leeuwen dreigen nu uit te sterven. Natuurbeschermers proberen de oude traditie van de Masaï te veranderen door de leeuwenjacht te verbieden en compensatie te bieden voor het vee dat door de leeuwen wordt gedood.

De Masaï worden door hun ouders gekoppeld aan een huwelijkspartner. Na hun eerste huwelijk mogen de mannen meerdere vrouwen trouwen. Kinderen worden uitgetrouwde vrouwen gegeven. Tegenwoordig is het verboden om kinderen uit te trouwen. Wat niet veel mensen weten is dat ook vrouwen meerdere partners hebben. De vrouwen mogen zelf kiezen met wie zij relaties aangaan. Een kind dat daaruit voortkomt, wordt opgenomen in het gezin en opgevoed door haar echtgenoot.

Teksten vensterplaat

Teksten vensterplaat Willibrord

1. Een christelijk land?

- i-punt: Bijbel met kruis
- Informatie: Als je in Nederland rondrijdt, zie je overal wel ergens een kerktoeren aan de horizon. Dat komt omdat het christendom ruim 1000 jaar lang de belangrijkste godsdienst is geweest in dit deel van de wereld. De christelijke traditie zie je in Nederland ook terug in de kunst, de taal en feestdagen zoals Kerst en Pasen. Wat geloven christenen?
De christenen geloven in Christus, de zoon van God. Volg zijn manier van leven en je verdient het eeuwige leven in de hemel. De verhalen over Christus staan opgeschreven in de Bijbel, het heilige boek van de christenen. Meer daarover vind je in een ander canonvenster, De Statenbijbel.

2. Verspreiding van het christendom

- i-punt: Tussen Friezen en Willibrord in (op groen)
- Informatie: Het christendom verspreidt zich in de Romeinse tijd (47 - circa 400) in een groot deel van Europa. Romeinse soldaten brengen dit geloof zelfs naar Engeland waar de bewoners geloven in de Germaanse goden. Langzaam komen daar steeds meer kerkjes en kloosters. Rond 600 bekeert de Engelse koning zich tot christen en wordt de Engelse kerk gesticht. En Nederland? In het gebied ten noorden van de Rijn en aan de kust wonen de Friezen. Zij geloven ook in de Germaanse goden. Het lukt de Romeinse soldaten niet dit gebied te veroveren. Dit gebied blijft nog lang van de Friezen met hun eigen geloof. Na de Romeinen proberen de christelijke Franken uit het zuiden het gebied te veroveren. Ook dat gaat moeizaam.

3. Willibrord

- i-punt: Willibrord
- Informatie: De Engelse monnik Willibrord hoort over reizen naar het vasteland van Europa. Dit zijn missies om de 'ongelovigen' te bekeren tot het 'ware' geloof. Dat spreekt hem erg aan. Willibrord is zelf een zeer gelovig man. Met een groep monniken steekt hij in 690 de Noordzee over om de Friezen te bekeren. We noemen zo iemand een missionaris. Wie was Willibrord?
Willibrord wordt in het jaar 658 geboren in het noorden van Engeland. Als zijn moeder sterft, brengt zijn vader

hem naar een klooster. Hij is dan nog maar 6 of 7 jaar oud. Willibrord leert hier bidden, lezen en schrijven. Als Willibrord 20 jaar is vertrekt hij naar een klooster in Ierland. Daar krijgt hij het verlangen om missionaris te worden en anderen te bekeren tot het christendom.

4. Op missiereis in Friesland

- i-punt: Dopen
- Informatie: Willibrord landt op de Nederlandse kust bij de monding van de Rijn, waar nu Katwijk ligt. Hij trekt naar Utrecht en bouwt daar op de resten van het Romeinse fort een kerk. Op het Domplein kun je nog zien waar dit kerkje heeft gestaan. Ook op veel andere plekken bouwt hij kerken. Vanuit Utrecht trekt Willibrord het gebied van de Friezen in om hen te kerstenen. Wat betekent kerstenen? Kerstenen betekent bekeren tot het christendom. In het woord kerstenen zit het woord kerst, een oud woord voor Christus. Als iemand zich tot het christendom bekeert dan moet hij de oude goden afzweren en wordt hij gedoopt. Bij het dopen word je overgoten met water of erin ondergedompeld. Daarbij worden speciale woorden uitgesproken. De doop laat zien dat je aan een nieuw leven bent begonnen! Maar niet alle Friezen nemen het nieuwe geloof zomaar aan.

5. Twee geloven tegenover elkaar

- i-punt: Hoofdman van de Friezen
- Informatie: Willibrord trekt rond om de boodschap van Jezus, de zoon van God te brengen. Maar de Friezen geloven in Wodan (oppergod), Donar (dondergod) en Freya (godin van de vruchtbaarheid). Dat is volgens de christenen niet het ware geloof. De Friezen worden daarom heidenen (ongelovigen) genoemd en het geloof in hun goden noemt de kerk bijgeloof. Wat is het verschil?
Christenen geloven in één god, net als Joden en Moslims. Germanen geloven in meerdere goden, zoals Wodan, Donar en Freya. Hun geloof is gekoppeld aan natuurverschijnselen en de seizoenen. Zij vereren hun goden vooral op plekken in de natuur, zoals bij bomen, zwerfkeien en waterbronnen. De christenen bouwen kerken om in bij elkaar te komen en samen hun God te eren.

Teksten vensterplaat

6. Hulp van de Franken

- i-punt: Figuur op paard
- Informatie: Het verspreiden van het geloof gaat niet zonder slag of stoot. Niet alle Friezen zitten te wachten op een vreemdeling die ze een ander geloof aan wil praten. Willibrord heeft hulp nodig om veilig rond te trekken. Hij zoekt hulp bij de paus en bij de Frankische leider Pepijn II van de christelijke Franken in het zuiden. Pepijn II van Herstal is een soort minister van het christelijke Frankische rijk en wil Willibrord graag helpen. Waarom wil Pepijn II Willibrord helpen?

De Friezen en Franken voeren al een poos strijd om land. Utrecht, de standplaats van Willibrord, ligt in het grensgebied. Pepijn II hoopt dat het Willibrord lukt de Friezen te kerstenen. Als de Friezen hetzelfde geloof hebben accepteren ze waarschijnlijk sneller zijn macht. Het lijkt een mooie kans om het Frankische rijk nóg groter te maken. Pepijn geeft Willibrord daarom soldaten om hem te beschermen op zijn missie en stukken land om meer kerken te bouwen.

7. Slim en overtuigend

- i-punt: Wodans-eik
- Informatie: Hoe bekeer je een volk dat gelooft in andere goden? Mooie verhalen, interessante voorwerpen en bijzondere kleding moeten de 'ongelovigen' overtuigen. Lukt dat niet, dan laat Willibrord Wodans-eiken (heilige bomen) omhakken of heilige beelden vernietigen. Als blijkt dat Wodan dit omhakken niet onmiddellijk bestraft, zijn de Germanen onder de indruk. Zo laat hij de Friezen zien hoe machtig zijn God is. Wat doet hij nog meer? Willibrord geeft Germaanse gebruiken een christelijk tintje. De geboorte van Christus (Kerstmis) valt in dezelfde periode van het oude Germaanse zonnewende-feest. Het zonnewende-feest wordt gevierd wanneer in december de dagen weer langer worden en het licht terugkeert. Met de geboorte van Christus komt volgens de christenen ook het licht terug op de wereld. Beide feesten gaan dus over het terugkeren van het licht. Zo worden langzaam de oude feesten (zonnewende-feest) en rituelen vervangen door nieuwe christelijke feesten (Kerstmis) en rituelen.

8. De Heilige Willibrord

- i-punt: Kerkje
- Informatie: Willibrord sticht veel kerken en kloosters, bijvoorbeeld in Echternach (Luxemburg). Als Willibrord in 739 sterft, 81 jaar oud, wordt hij daar begraven. Al snel wordt hij als heilige vereerd. Er zijn verschillende wonderen aan hem toegeschreven. Willibrord vulde bijvoorbeeld een vat met wijn met één aanraking van zijn staf. Waarom is Willibrord zo belangrijk voor Nederland? Willibrord heeft in Nederland een belangrijke basis gelegd voor het christendom. Tijdens en na zijn leven is hij een voorbeeld voor andere missionarissen, zoals Bonifatius. Maar Bonifatius wordt na de dood van Willibrord door de Friezen vermoord. De Friezen houden lang vast aan hun eigen geloof. Het duurt nog 200 jaar voordat de kerk meer macht krijgt. Pas rond het jaar 1000 is het christendom belangrijk in het leven van iedereen.